

Historiek

De dorpsnaam Kwerps of Quaderebbe

1. Kwerps is een eiland in Erps

Erps-Kwerps bestaat uit Erps en Kwerps. In 1837 had Erps-Kwerps 336 huizen, waarvan 111 onder Kwerps. De gemeente telde toen 1889 inwoners, waarvan 680 in Kwerps. Grofweg 1/3 van de woningen lag op Kwerps en 2/3 op Erps en zijn gehuchten. Erps en Kwerps waren twee afzonderlijke parochies. De parochie Kwerps is langs alle zijden omringd door de parochie Erps. Kwerps ligt als een eiland midden in Erps.

2. De heerlijkheid Quaderebbe

Volgens Jan Verbesselt is Kwerps de typische uitdrukking van een hofcomplex. Het is een duidelijk historisch litteken. Kwerps is nooit groter geweest dan de heerlijkheid Kwerps, het gebied van de heer van Quaderebbe met het kasteel het Hof van Quaderebbe naast de kerk van Kwerps (het Sint-Pietersplein met de pétanquehal). De Sint-Petruskerk van Kwerps was de hofkapel of het hofkerkje van het kasteel van Kwerps. De kerk van Kwerps is het enige hofkerkje, dat overbleef op het grondgebied van Erps-Kwerps. Kwerps had zijn Quarebbe-kouter of zijn oud veldcomplex en zijn Wilder (de plaatsnaam die we in het Frans als Villers en in het Duits als Weiler vinden), misschien wel het gebied bij een Romeinse villa of in het Latijn villa-riacum. De Kouterstraat herinnert aan het koutercomplex. De Wilder is het veldcomplex tussen de Vissegat-, de Haaggat- en de Bruulstraten.

3. Quaderebbe is de oudste vorm

In 1110 vonden we de eerste vermelding van de naam Kwerps als Quaderebbe. Odo, bisschop van Kamerijk schonk toen de altaren van Kwerps en Nossegem aan de abdij van Kortenberg. De abdis verkreeg daardoor het patronaatsrecht. Ze stelde tot op het einde van het Ancien Régime de kandidaat-pastoor van Kwerps voor. De tienden kreeg ze als 'kerkheer' echter niet in handen. De plaatsnaam Quaderebbe veranderde: in 1123 Quaderebba, in 1208 Quaderebbe, in 1240 Quaiderebbe, in 1281 Quaderibbe in 1281 en in 1324 Quaderebbe. In 1790 werd Kwerps vermeld. In 1837 vonden we Querps. Kwerps werd de officiële benaming in de jaren 1930. H.J. Van de Wijer, professor aan de Katholieke Universiteit te Leuven, stelde toen 'Onze Vlaamse gemeentenamen in Moderne spelling', samen dat bij het Davidsfonds te Leuven in 1932 verscheen. Onder p. 13 vonden we de moderne gemeentenaam Erps-Kwerps. De moderne spelling van de gemeentenamen was het werk van de Vlaamse afdeling van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie. Haar besluiten werden 4 maal in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd: op 21 juni 1929, op 1-2 december 1930, op 1 augustus 1931 en op 13 mei 1932. In het dialect spreken we van 'Kwep'. De s wordt niet uitgesproken wat wel het geval is bij Erps.

4. Drie mogelijke splitsingen

We kunnen Quaderebbe op drie manieren splitsen:

- quad + rebbe
- quadr +ebbe
- qua+ drebbe.

5. Kwerps, een smal stuk slechte grond?

J. Mansion, professor aan de Rijksuniversiteit van Luik, gaf de volgende verklaring voor Kwerps. Kwaad komt in het Middelnederlands voor als 'quaet', wat gering of waardeloos betekent. Dat kwaad vinden we ook in Kwaadmechelen in 1365 Quaet-Mechelen en in Kwatrecht onder Wetteren. Volgens De Potter was Kwatrecht Quat-Atrecht, dat zou geëvolueerd zijn tot Quatrecht. Kwerps was dan een stuk of een reep smalle grond. Professor H. Carnoy verdedigt dezelfde theorie. Quade-rebbe of Kwade rebbe, een stuk, een slechte grond. Dr. Louis Ulens onderzocht de term kwaad in zijn toponymie van Binkom. Hij vond er Kwaden Koop oorspronkelijk Kwaeden Kop. Kop is een bergtop, een heuveltop. Kwaad is zeer onvruchtbaar, grond die niets opbracht. Rebbe of rib is een reep of een smalle strook grond.

Kwaad kan ook op vochtige grond wijzen. Pastoor Alfons Proost van Kwerps wijst echter de betekenis van slechte lage drassige gronden af. De lage drassige gronden liggen gewoonlijk op Erps.

6. Is Kwerps Klein-Erps?

Dr. Jan Lindemans zag Kwerps als Kwaad-Erps vroeger gespeld als Quaederebe. Volgens Lindemans werd de kleinere plaats aangeduid door een hoedanigheidswoord: klein, lettel (het Engelse little?) (b.v. Edingen en Lettelingen (in het Frans Petit-Enghien), kwaad, wan b.v. Zele en Wanzele), wers (b.v. Rode en Wersrode), kors (b.v. Waremme en Corswaremme).

7. Kwerps: grond die geen tienden voor de abdij van Kortenberg opbracht?

Pastoor Alfons Proost van Kwerps zag kwaad als iets dat niet opbracht. Hij maakte de tegenstelling tussen de Quarebbe-thiende en de Schoonaarde-thiende. Schoon is goede aarde, goed akkerland wat heel wat opbracht voor de tiendenheffer. De abdij van Kortenberg had weinig tienden te Kwerps, wat voor hen dan ook slechte grond was. Veel tienden op het gehucht Schoonaarde (Erps) was voor hen dan ook goede grond.

8. Kwerps ligt in de vorm van ribben in de oostelijke flank van Erps

Een versje uit het begin van de 19de eeuw luidde: 'Waarom is die ribbe kwaed? Is het zoo wel inderdaed?'. Hier onderzoeken we gewoon het deel ribbe of rebbe. Vercouillie's Etymomologisch woordenboek van 1925 gaf rebbe als omslingeren.

Pastoor 't Sas van Kwerps omschrijft op het einde van de 18de eeuw de parochie Kwerps als 'een rijgsnoer van over elkaar liggende huysen huysen'. Hij verwijst hierbij naar de Erpse eilanden of de huizen van de parochie Erps die tussen de huizen van Kwerps stonden. In 1914 waren er dat 27. Kwerps zou in de vorm van ribben in de oostelijke flank van Erps liggen. Ferdinand Kakelbergs uit Erps haalde dit reeds aan in 1856. Frans Maes gaf kwaad als klein, gering. Een ribbe was volgens hem een lange smalle strook in gebogen vorm.

9. Kwerps bij de kleine beek

Een tweede splitsing is Quadr-ebbe. Het eerste deel verwijst naar kwaad eertijds klein en het tweede deel is ebbe. Ebbe is een oude waternaam. De kleine beek zou dan de Weesbeek moeten zijn. Deze loopt wel door het centrum van Erps, maar ligt eerder op de rand van Kwerps en doet soms dienst als grens voor Kwerps. Dat was de stelling van Frans Maes. Kwerps is niet echt gegroeid rond de Weesbeek.

10. Kwerps: een kruispunt van wegen?

M. Gysseling ziet in Quadr een samentrekking van quatuor, het Romeinse cijfer 4. Hij kwam tot de volgende hersamenstelling: quadruvium of quadrubium. Kwerps zou dan een kruispunt

van Romeinse wegen geweest zijn. Professor Dr. Raymond Van Uytven, professor aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen, houdt het ook bij het Latijnse quadruvium, een kruispunt van wegen. Het zwakke punt is echter dat we geen echt kruispunt van grote wegen op Kwerps grondgebied vinden.

11. Kwerps, een klein dorp?

Een derde manier van splitsen is Qua-drebbe. Dat betekent een klein dorp, dat zich midden het grote dorp bevindt. Frans Maes vermeldde ook deze theorie in zijn studie van de heren van Quaderebbe..

Besluit

Wanneer we alle verklaringen van Kwerps op een rijtje zetten dan is de meest aanvaardbare toponymische verklaring deze van een klein dorp, dat als ribben in de oostelijke flank van Erps, het groot dorp, ligt. Kwerps komt grofweg overeen met de middeleeuwse heerlijkheid Quaderebbe.

Dr. Henri Vannoppen
Voorzitter Erfgoedhuis Kortenberg

Illustratie

De Sint-Petruskerk van Kwerps in 1955, ooit de hofkapel van de heren van Quaderebbe

Erfgoedhuis Kortenberg VZW

Dorpsplein , 16, 3071 Erps-Kwerps

Toegankelijk op donderdag 8 maart 2007 (18u-20u)

Website: www.erfgoedhuis-kortenberg.be